

Talabalar Faoliyatining Individuallashtirish Darajasini Aniqlash Metodikasi

Muhammadiyeva Manzura Maratovna¹, Arzikulova Surayyo Fayzullayevna²

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'limni individuallashtirish maqsadida talabalarga "Katta beshlik" so'rovnomasidan foydalanish orqali ularning psixologik xususiyatlarini aniqlash darajalari berilgan. Shuningdek, har bir talabaning qiziqishi, bilish sur'ati, qobiliyati va ehtiyojidan kelib chiqib ta'limni shaxsga yo'naltirilgan holda tashkil etishning amaliy asoslari tahlil qilinadi.

Tajriba-sinov ishlarini o'tkazish uchun modulli o'quv dasturi, metodik tavsiyalar va boshqa o'quv materiallari ishlab chiqilishi lozim. Shuni ta'kidlash joizki, muhokamadan o'tkazilib tayyorlangan modulli o'quv dasturi o'qitish jarayonini samarali tashkil etish imkonini beradi.

Ta'limni individuallashtirish o'quv rejasida belgilangan bilim darajasi va talabalarning haqiqiy imkoniyatlari o'rtasidagi nomuvofiqlikni bartaraf etishga qaratilgan. Talabalarda mustaqil ta'limni individual bajarish ko'nikmalari tarkib topganligini aniqlash maqsadida "Katta beshlik" so'rovnomasidan foydalaniladi.

O'quv jarayonida bolaning individual xususiyatlarini hisobga olish talabi juda qadimiy an'ana bo'lishiga qaramay, bizning aniqlovchi tadqiqotimiz shuni ko'rsatadiki, talabalar ushbu talabni amalga oshirishda savollarga javob berishadi.

"KATTA BESHLIK" SO'ROVNOMASI

(Mak Krae va P. Kosta diagnostik metodikasi)

Katta besh kishilik inventarizatsiyasi (PBTI) mashhur va ilmiy jihatdan tasdiqlangan shaxsiyat xususiyatlarini tahlil qilish vositalaridan biridir. Bu usul insonni, uning xulq-atvorini va jamoadagi potentsial rolini chuqurroq tushunishga imkon beradigan ekstroversiya, vijdonlilik va nevrotiklik kabi beshta asosiy shaxsiy omilni baholaydi. Pol Kosta va Robert MakKrey tomonidan ishlab chiqilgan, shaxsning besh faktorli modeli sifatida ham tanilgan Katta besh shaxs so'rovnomasi shaxsiyatning beshta asosiy xususiyatini o'lchaydi: 1) Nevrotiklik, 2) Ekstroversiya, 3) Tajribaga ochiqlik, 4) Muvofiqlik va 5) Vijdonlilik.

"Katta beshlik" ("Ajoyib beshlik") nomi bilan mashhur bo'lgan besh faktorli shaxsiyat so'rovnomasi 1983-1985 yillarda amerikalik psixologlar R. Makkre va P. Kosta tomonidan ishlab chiqilgan. Keyinchalik, so'rovnoma takomillashtirildi va 1992 yilda yakuniy shaklda NEO PI testi sifatida taqdim etildi (inglizcha "nevrotizm, ekstroversiya, ochiqlik - shaxsiyat anketasi" dan).

Mualliflarning fikriga ko'ra, omil tahlili asosida aniqlangan beshta mustaqil o'zgaruvchi (nevrotizm, ekstroversiya, tajribaga ochiqlik, hamkorlik, vijdonlilik) shaxsning psixologik portretini adekvat tavsiflash uchun etarli.

Anketa halol va hamkorlikka asoslangan mavzu asosida yaratilgan va javoblarning to'g'riligini tekshirish uchun mo'ljallangan shkalalarni o'z ichiga olmaydi. Shuning uchun mavzu bo'yicha to'g'ri ko'rsatmalar juda muhimdir.

Besh faktorli shaxsiyat so'rovnomasi - bu qarama-qarshi ma'noga ega bo'lgan va inson xatti-harakatlarini tavsiflovchi 75 ta juftlashgan ogohlantiruvchi bayonotlar to'plami. Rag'batlantiruvchi

¹ Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

² Shahrisabz davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi

material besh bosqichli Likert reyting shkalasiga ega (-2; -1; 0; 1; 2), bu besh omilning har birining ifoda darajasini o'lchash uchun ishlatilishi mumkin (ekstroverziya - introverziya; biriktirish - izolyatsiya; o'zini o'zi boshqarish - impulsivlik; hissiy beqarorlik - hissiy barqarorlik; ekspressivlik - amaliylik). Anketaning nazariy asosini shaxsning besh omilli modeli tashkil etadi.

Har bir ishtirokchi mulohazalarni birin-ketin o'qiydilar. Birinchi juftlikni o'qib, ikkala muqobil mulohazalardan o'ziga ko'proq ma'qul kelganini aniqlaydilar. Agar tanlagan mulohaza baholash shkalasining chap tomonida bo'lsa, bu mulohazani belgilash uchun "-2" yoki "-1" qiymatlardan foydalaniladi. Agarda o'ng tomondagi mulohazalarni ma'qul deb bilsa, uni "2" yoki "1" qiymatlar bilan baholanadi. "- 2" yoki "2" raqamlar agar mulohazalar kuchli namoyon bo'lganda tanlanadi. Kuchsiz ifodalanganda esa "-1" yoki "1" qiymatlardan foydalaniladi. Agar hech bir mulohaza yoqmasa yoki mulohazalar teng kuch bo'lsa, u holda "0" bilan baholash lozim bo'ladi. Birinchi mulohazalar bo'yicha tanlangan qiymat javoblar varaqasining 1 raqamli chap yacheykasiga belgilanadi. Barcha mulohazalar bo'yicha qiymatlar shu tarzda mos tartib raqamiga ko'ra chap yacheykasiga yozib boriladi.

Respondentlar har bir savol uchun (-2 dan 2 ballgacha bo'lgan) javob variantlaridan birini tanlaydi va ushbu javobni javob varaqasida savol raqamiga mos keladigan katakka yozadilar.

Keyingi bosqichda javoblar uchun berilgan ball quyidagi mezon bo'yicha tanlangan javoblarning raqamlari ballga aylantiriladi.

"Katta beshlik" so'rovnomasi bo'yicha ballar hisobi

Javob raqami		-2	-1	0	1	2
Ball		5	4	3	2	1

"Katta beshlik" so'rovnomasi natijasidagi ballar bo'yicha daraja ko'rsatkichlari

Ballar taqsimoti	Yuqori daraja	Yaxshi daraja	O'rta daraja	Past daraja
	15-30	31-45	46-60	61-75

Javob uchun tanlangan raqam yuqorida belgilangan mezonlar bo'yicha balga aylantiriladi. Ballar vertikal bo'yicha har uch katakda umumlashtiriladi. Jadvalning eng so'nggi qatorida to'plangan ballar vertikal harakat bo'yicha jamlanadi.

Ballar quyidagi mezon ko'rsatkichlari bo'yicha aniqlanadi:

I – ekstraversiya va introversiya;

II – tashqi olamga bog'liqlik va tashqi olamdan chetlashish (izolyatsiyalanish);

III – o'z-o'zini boshqara olish va impulsivlik;

IV – emotsional barqarorlik va emotsional beqarorlik;

V – ekspressivlik (his-hayajonga berilish) va empirik (amaliy faoliyatga tayanuvchan). Tajriba-sinov ishlarida ishtirok etgan respondentlardan olingan natijalarga ko'ra talabalar qiziqishlari hamda ehtiyojlarini aniqlash va shunga ko'ra mustaqil ta'lim topshiriqlari tizimini ishlab chiqish maqsadga muvofiqligi aniqlandi.

Shunday qilib, ta'lim jarayonini tashkil qilishda uni maksimal darajada individuallashtirish uchun nafaqat talabalarning individual xususiyatlarini hisobga olish, balki ularni maqsadli rivojlantirish kerak, bu esa shaxsning kognitiv faoliyati va intellektual fazilatlarini (fikrlash, kognitiv jarayonlar, umumiy ta'lim qobiliyatlari va boshqalar) rivojlanishiga bog'liq. Talabalarning individual xususiyatlarini maqsadli rivojlantirish sezilarli darajada mustaqillik va bilim olish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Shuning uchun o'quv faoliyatini rivojlantirish jarayonida nafaqat hisobga olish, balki bir vaqtning o'zida talabaning individual fazilatlariga ta'sir qilish ham muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ruyxati.

1. Ибрагимов А., Худойбердиева Ж. Педагогнинг индивидуал таълим траекториясини лойиҳалаш ва амалга ошириш. Journal of new century innovations. Volume 31. Issue 1. Iyun, 2023. –Р. 92-100.
2. Махмонов У.А, Олий таълимда кредит-модуль тизимининг жорий этилиши ва имкониятлари // Замонавий таълим. 2021. №1. –Б. 4-11.
3. Белова А. Н., Москвин В. А. Межполушарные отношения и индивидуальные стили адаптации учащихся к факторам стресса // Матер. III национальной науч.-практ. конференции «Психология образования: культурно-исторические и социально-правовые аспекты». - М., 2006. - Т.2.
4. Кочетов А.И. Как заниматься самовоспитанием / А.И.Кочетов. Минск, Вышэйшая школа, 1986. –202 с.
5. Краевский В.В. Основы обучения: дидактика и методика / В.В. Краевский, А.В. Хуторской. – М.: Академия, 2007. –352 с.

